

Sygn. akt VI ACa 375/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - SSA Beata Waś (spr.)

Sędziowie: SA Ryszard Sarnowicz

SA Jacek Sadowski

Protokolant: sekr. sądowy Mariola Frąckiewicz

po rozpoznaniu w dniu 11 grudnia 2014 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa H. M.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. w W.

o zadośćuczynienie, odszkodowanie i rentę

na skutek apelacji pełnomocnika pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 19 grudnia 2013 r., sygn. akt XXV C 503/10

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten tylko sposób, że zasądzoną kwotę obniża do kwoty 85 309,65 zł (osiemdziesiąt pięć tysięcy trzysta dziewięć złotych i sześćdziesiąt pięć groszy);

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt VI ACa 375/14

UZASADNIENIE

Powódka H. M. wniosła o zasądzenie na jej rzecz od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. w W. wskazanych niżej kwot:

1. 162.210,69 zł wraz z ustawowymi odsetkami:

a. od kwoty 101.986,11 zł od dnia 18.12.2006 r. do dnia zapłaty;

b. od kwoty 43.724,58 zł od dnia 12.06.2007 r. do dnia zapłaty;

c. od kwoty 16.500,00 zł od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty - tytułem zwrotu kosztów pogrzebu poniesionych w związku ze śmiercią syna;

2. 10.034,13 zł wraz z ustawowymi odsetkami:

a. od kwoty 6.292,24 zł od dnia 18.12.2006 r. do dnia zapłaty;

b. od kwoty 3.741,69 zł od dnia 12.06.2007 do dnia zapłaty oraz kwoty:

3. 9.072,51 zł wraz z odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty - tytułem zwrotu kosztów leczenia poniesionych w związku ze śmiercią syna;

4. kwoty 250.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18.12.2006 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powódki w związku ze śmiercią syna;

5. kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego w postaci prawa do osobistej więzi z członkami rodziny wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Powódka wniosła ponadto o zasądzenie renty w wysokości 6.400 zł miesięcznie płatnej z góry do 5-go dnia każdego miesiąca wraz, z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

W odpowiedzi na pozew pozwany uznał powództwo do kwoty 25.000 zł tytułem odszkodowania oraz do kwoty 2.528,50 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu oraz wniósł o oddalenie powództwa w pozostałym zakresie i zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Powódka w odpowiedzi na uznanie powództwa w części i wypłatę przez pozwanego uznanych świadczeń pieniężnych cofnęła powództwo w tym zakresie wraz ze zrzeczeniem się roszczenia.

Postanowieniem z dnia 9 lutego 2011 r. Sąd Okręgowy umorzył postępowanie co do kwot 25.000 zł z tytułu odszkodowania i 2.528,50 zł z tytułu roszczeń o zwrot kosztów.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2013r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 135 259,65 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 czerwca 2007 r. do dnia zapłaty (pkt 1), zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 49 950 złotych tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia 25 listopada 2010 r. do dnia zapłaty (pkt 2), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 3), wyliczenie kosztów postępowania pozostawił referendarzowi sądowemu przy ustaleniu, że powódka wygrała sprawę w 40 % (pkt 4).

Sąd Okręgowy ustalił, że S. M. urodził się w (...) r. jako jedyne dziecko H. i K. M.. H. M. w chwili urodzenia S. miała 42 lata. Dziecko było wyczekiwane przez obydwójce małżonków. S. był dzieckiem aktywnym i uzdolnionym. Uczęszczał na dodatkowe zajęcia nauki gry na instrumentach, nauki tańca towarzyskiego oraz zajęcia sportowe w zakresie jazdy na nartach i snowboardzie, a także jazdy konnej. Uczestniczył w dodatkowych lekcjach nauki języka angielskiego. Jeździł na kładzie, grał w tenisa ziemnego i stołowego. Udzielał się jako harcerz i ministrant w kościele parafialnym. S. M. osiągał wysokie wyniki w nauce. Brał udział w konkursach przedmiotowych. Wygrywał też konkursy, grając w orkiestrze. Chłopiec nie sprawiał żadnych problemów wychowawczych. Był dzieckiem grzecznym i zdyscyplinowanym. Pomagał rodzicom w utrzymaniu domu.

W dniu 4 kwietnia 2006 roku w K. doszło do wypadku komunikacyjnego, w którym poszkodowanym został S. M., który następnie w wyniku doznanych obrażeń zmarł. Małoletni szedł jedną stroną ulicy dwupasmowej. Po drugiej stronie naprzeciw S. wyszła jego babcia. Chłopiec spojrzął w lewą stronę, upewniając się, czy może przejść. P. S. - kierowca samochodu jadącego w kierunku B. - widząc zachowanie S. M. zredukował prędkość. Chłopiec wybiegł na jezdnię i spojrzął w stronę P. S., który umożliwił mu przejście. Nie upewnił się natomiast, czy drugi pas ruchu jest zajmowany przez poruszające się samochody. Z przeciwnego kierunku ruchu nadjechał samochód, którego kierowcą był P. B.. Samochód poruszał się z prędkością około 79 km/h, przekraczając dozwoloną prędkość o 29 km/h. Kierowca podjął spóźniony manewr obronny. W momencie gdy S. M. przekroczył podwójną linię ciągłą i wkroczył na pas ruchu prowadzący w kierunku W., potrącił go samochód marki F.. Prędkość potrącenia pieszego wyniosła 59 km/h. W miejscu zdarzenia przejście przez jezdnię nie było dozwolone.

Wyrokiem z dnia 19 czerwca 2007 r. Sąd Rejonowy w Pruszkowie uznał P. B. za winnego tego, że w dniu 4 kwietnia 2006 roku w K. na ul. (...) gm. S. umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym określone w art. 3 ust. 1 oraz art. 19 ust. 1 ustawy Prawo o ruchu drogowym z dnia 20 czerwca 1997 roku w ten sposób, że kierując samochodem marki F. (...) nr rej. (...) przejeżdżając przez teren zabudowany nie zachował należytych środków ostrożności oraz nie dostosował prędkości do warunków drogowych, przekraczając prędkość dozwoloną i na prostym odcinku drogi potrafił przekraczającego jezdnię pieszego S. M., lat 11, w wyniku czego nieumyślnie spowodował u pieszego rozległe obrażenia wewnętrzne w tym obrażenia czaszkowo-mózgowe połączone z oderwaniem podstawy czaszki od kręgosłupa i rozerwanie rdzenia kręgowego skutkujące jego zgonem na miejscu.

Po wypadku H. M. doznała rozstroju zdrowia. Wystąpiły u niej objawy depresji i zaburzenia stresowego pourazowego, które cały czas się utrzymują i dezorganizują funkcjonowanie poznawcze. Po śmierci syna nastąpiła też zmiana osobowości matki. Zmianie uległ jej sposób i tryb życia. Cała aktywność H. M. oraz wszystkie jej myśli skoncentrowane są na zmarłym synu. Zajmuje się pielęgnowaniem jego grobu i zbieraniem pamiątek po nim. Wymaga pomocy psychologicznej i psychiatrycznej. Skutkiem zaburzeń psychiatrycznych był rozpad jej małżeństwa i utrata pracy. H. M. stanęła przed koniecznością przejścia na wcześniejszą emeryturę. Doszło u niej do utrwalenia objawów depresyjnych. Korzystała z porad psychologicznych. Po wypadku syna z powodką zamieszkała jej siostra, która pomagała jej w czynnościach dnia codziennego. Siostra opiekowała się H. M. do 2009 roku. Od tego czasu opiekę nad powodką przejęła bratanica - K., która zamieszkała w jej domu. Przed śmiercią syna H. M. pracowała jako (...)w przedsiębiorstwie (...), otrzymując wynagrodzenie rządu 25.000 zł miesięcznie. We wrześniu 2009 r. straciła pracę. Aby osiągnąć dodatkowe wynagrodzenie, założyła wówczas działalność gospodarczą, której prowadzenia teraz nie kontynuuje. Do zaprzestania prowadzenia działalności doszło rok po zarejestrowaniu, tj. we wrześniu 2010 r.

H. M. odczuwa silne dolegliwości depresyjne. Często odwiedza grób syna na cmentarzu. Cierpi z powodu napadowych bólów głowy, zaburzeń snu, niestabilnego ciśnienia tętniczego i rytmu serca oraz objawów neurologicznych. Zdarzają się jej omdlenia. W wyniku upadku na cmentarzu doznała obrażeń rąk i nóg. Koszty jej leczenia wynoszą około 1.000 zł miesięcznie. Korzysta z pomocy osób trzecich. Wynajmuje osoby sprząające dom. Depresję pogłębiło odejście męża.

Destabilizacja ciśnienia tętniczego krwi uległo w wyniku leczenia normalizacji. U H. M. wyższe ciśnienia wymagające pomocy specjalistycznej występują obecnie coraz rzadziej. Z powodu destabilizacji ciśnienia nie doszło do uszczerbku na zdrowiu. Wygaśnięcie czynności jajników nie było u powodki spowodowane stresem doznany po śmierci syna. W chwili śmierci syna H. M. miała 53 lata. W 54 roku życia H. M. zgłosiła się do poradni ginekologicznej. Wówczas mogła się znajdować w okresie menopauzalnym życia, kiedy nie można uzyskać jajczkowania. Nie doznała też organicznego uszkodzenia układu nerwowego. Silne bóle głowy oraz bóle w klatce piersiowej nie powstały najprawdopodobniej w związku z wypadkiem syna. H. M. od wielu lat choruje na migrenę. Stres powypadkowy mógł nasilać przebieg migreny, ale częstotliwość napadów migrenowych rośnie też w okresie menopauzy.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że powodka skierowała do Towarzystwa (...) S.A. żądanie wypłaty odszkodowania obejmującego:

I. koszty pogrzebu w wysokości 36.255,60 zł (zgłoszone 17.11.2006r.):

1. zakup odzieży damskiej 2.975,00 zł (całość uznano);
2. zakup odzieży męskiej 3.067,00 zł (całość uznano);
3. zakup ubrania S. 885,00 zł (całość uznano);
4. zakup trawy rolki 288,00 zł (uznano 200,00 zł);
5. zakup żywności na poczęstunek w domu 3.060,00 zł (nie uznano);
6. usługa fotografa w dniu pogrzebu 450,00 zł (uznano 300,00 zł);

7. oprawa muzyczna pogrzebu złotych 400,00 zł (uznano 400,00 zł);
  8. koszt konsolacji w restauracji 4.944,00 zł (całość uznano);
  9. przygotowanie S. do pogrzebu 200,00 zł (całość uznano);
  10. usługa zakładu pogrzebowego 3.825,00 zł (potrącono z zasiłku ZUS);
  11. nekrolog w gazecie 249,00 zł (nie uznano);
  12. usługa kościelno-grabarska 3.500,00 zł (uznano 2.268,00 zł, 1.232,00 złote potrącono z zasiłku);
  13. usługa hotelowa dla gości 2.000,00 zł (nie uznano);
  14. koszt zakupu miejsca i koszt mszy 6.500 zł (uznano 4.167,00 zł: 1.1167,00 zł za miejsce na cmentarzu i 3.000,00 złote za mszę);
  15. wystrój kościoła 2.100,00 zł (nie uznano);
  16. przejazdy taksówką 500,00 zł (nie uznano);
  17. odbitki zdjęć z pogrzebu 312,60 zł (nie uznano);
  18. wynajęcie autokaru w celu przewiezienia gości 1.000,00 zł (nie uznano);
- II. koszty żałoby w wysokości 11.334,23 zł (zgłoszone 17.11.2006 r.) oraz 4.613,20 zł (zgłoszone 15.06.2007 r.):
1. zakup bielizny damskiej 753,00 zł oraz 334,20 zł (nie uznano);
  2. zakup czarnej teczki do pracy 719,00 zł (nie uznano);
  3. zakup torebki damskiej 345,00 zł (uznano 345,00 zł);
  4. zakup zimowego płaszcza damskiego 1.290,00 zł (całość uznano);
  5. zakup kurtki zimowej (wyjazd do sanatorium) 729,00 zł (nie uznano);
  6. pozostała odzież do sanatorium 1.200,80 zł (nie uznano)
  7. męskie spodnie, garnitur, kurtka 1.854,00 zł (nie uznano)
  8. męskie koszule, kurtka jesienne, szal 1.131,33 zł (nie uznano)
  9. zakup butów damskich 1.150,00 zł (nie uznano);
  10. zakup rajstop i podkolanówek 358,10 zł oraz 365,00 zł (nie uznano);
  11. zakup płaszcza i kurtki wiosenno-jesiennej damskich 708,80 zł (nie uznano);
  12. zakup kapelusza, parasola, sukienek, spódnic, spodni 353,00 zł (nie uznano);
  13. garsonki 3.025,00 zł oraz 1.631,20 zł (nie uznano);
- III. koszty utrzymania grobu w wysokości 8.947,78 zł (zgłoszone 17.11.2006 r.) oraz 9.692,96 zł (zgłoszone 15.06.2007 r.):
1. zakup zniczy 2.944,25 zł oraz 5.301,96 zł (nie uznano);

2. zakup kwiatów ciętych 4.439,31 zł oraz 2.547,00 zł (nie uznano);
3. zakup kwiatów do sadzenia w donicach 365,00 zł (nie uznano);
4. zakup kwiatów sztucznych 84,00 zł oraz 1.245,01 zł (nie uznano);
5. zakup kwiatów doniczkowych 166,99 zł oraz 72,00 złote (nie uznano);
6. zakup trawy 159,20 zł (nie uznano);
7. zakup wazonów do kwiatów 401,03 zł (nie uznano);
8. zakup kostek do wazonów 288,00 zł (nie uznano);
9. zakup szopki i aniołków 481,99 zł (nie uznano);
10. znicze 100,00 zł oraz 45,00 zł (nie uznano);

IV. koszty wybudowania nagrobka w wysokości 26.299,00 zł (zgłoszone 17.11.2006 r.) oraz 40.382,00 zł (zgłoszone 15.06.2007 r.):

1. zakup granitu 18.600,00 zł (uznano w całości);
2. zakup marmuru na popiersie 4.636,00 zł (uznano w całości);
3. wykonanie popiersia 13.260,00 zł (nie uznano);
4. wykonanie projektu topograficznego 2.600,00 zł (nie uznano);
5. wykonanie pomnika 24.522,00 zł (uznano w całości);
6. zakup folii ochronnej 33,00 zł (nie uznano);
7. koszt przejazdów do rzeźbiarza 3.030,00 zł (uznano 100,00 zł);

V. pozostałe koszty w wysokości 16.125,00 zł (zgłoszone 17.11.2006 r.) oraz 1.297,42 zł (zgłoszone 15.06.2007 r.):

1. koszt zniszczonej odzieży syna 1.125,00 zł (uznano 550,00 zł);
2. urządzenie izby pamięci 15.000,00 zł (nie uznano);
3. odbitki zdjęć z pogrzebu i ramki do zdjęć 1.297,42 złote (nie uznano);

VI. koszty leczenia w wysokości 6.292,24 zł (zgłoszone 17.11.2006 r.) oraz 3.741,89 złotych (zgłoszone 15.06.2007 r.):

1. zakup leków 3.353,66 zł oraz 1.825,09 zł (nie uznano);
2. koszty dojazdów 2.008,58 z (nie uznano);
3. porady u psychologa 800,00 zł (nie uznano);
4. zakup stabilizatora 130,00 zł (nie uznano);
5. koszty zabiegów w sanatorium 1.916,80 zł (nie uznano);

VII. pozostałe koszty w wysokości 25.488,00 zł:

1. sprzątanie domu 8.748,00 zł (nie uznano);
2. konserwacja ogrodu 10.980,00 zł (nie uznano);
3. pomoc osoby trzeciej 5.760,00 zł (nie uznano).

Pismem z dnia 2 października 2006 r. Towarzystwo (...) SA poinformowało H. M. o przyjęciu swojej odpowiedzialności za szkodę w wysokości 50%. Wskazano, że analiza zebranych materiałów pozwoliła na stwierdzenie, że zarówno pieszy jak i kierujący pojazdem przyczynili się do wypadku. Jednocześnie ubezpieczyciel wezwał do zgłoszenia roszczeń.

W piśmie z dnia 9 marca 2007 roku ubezpieczyciel przekazał decyzję w przedmiocie żądań odszkodowawczych. Wskazano, że trawa z rolki nie podlega pokryciu. Odmówiono zwrotu za zakup żywności na poczęstunek w domu z uwagi na uznanie roszczenia o zapłatę kosztów organizacji konsolacji. Wobec braku dowodów potwierdzających wysokość wynagrodzenia za zrobione zdjęcia, uznano żądanie zapłaty do kwoty 300,00 złotych. Koszty zakupu trumny i usług kościelno-grabarskich pomniejszono o zasilek pogrzebowy. Nie uznano kosztów nekrologu, ani usługi hotelarskiej dla gości pogrzebu. Zakwestionowano jako nieudowodnione wydatki na wystrój kościoła oraz przejazdy taksówką i wynajęcie autokaru dla gości. Wskazano też, że wydatki na zdjęcia, odbitki, usługi fotograficzne zrealizowano w okresie późniejszym niż pogrzeb dlatego nie podlegają one pokryciu w oparciu o art. 446 § 1 k.c. Ponadto, ubezpieczyciel odmówił reparacji szkody z tytułu zakupu odzieży, wskazując, że nie udowodniono, aby koszty zakupu odzieży były wyższe od tych, jakie były przeciętnie ponoszone przed dniem śmierci syna. Uznano żądanie zwrotu ceny za płaszcz damski i torebkę w kolorze czarnym.

Odmówiono rekompensaty za utrzymanie grobu. Natomiast w zakresie odszkodowania za powstanie nagrobka wskazano, że wydatki poniesione z tytułu wykonania zostaną rozpatrzone na podstawie rachunku. Zwrócono też wydatki za jednokrotny przejazd na konsultację dotyczącą kształtu nagrobka. Zwrot kosztów leczenia oraz kosztów wynajęcia pomocy osoby trzeciej do opieki uzależniono od wyników badania lekarskiego H. M.. W zakresie pozostałych kosztów (sprzątanie domu, konserwacji ogrodu, urządzenia izby pamięci) wskazano, że nie podlegają one restytucji z uwagi na brak podstawy prawnej.

Ubezpieczyciel uznał swoją odpowiedzialność z ograniczeniem do 50% wobec przyczynienia się poszkodowanego do wypadku i w konsekwencji wypłacił H. M. odszkodowanie w wysokości 22.363,50 zł (50% z uznanej kwoty 44.727,00 złotych).

W piśmie z dnia 25 października 2007 roku ubezpieczyciel podtrzymał dotychczasowe stanowisko. Wyjaśnił jednocześnie, że nadał nie jest możliwe ustalenie ostatecznej wysokości odszkodowania. Na tym etapie zdecydował też o wypłacie dalszego odszkodowania w wysokości 100,00 złotych stanowiącej 50% kosztów wyłożenia terenu wokół grobu (ryczałt 200,00 złotych) oraz kwoty 12.261,00 złotych stanowiącej 50% kosztów wykonania pomnika.

Poinformował też, że w zakresie kosztów żałoby oraz kosztów utrzymania grobu odmawia dalszego odszkodowania z uwagi na to, że wydatki przedstawione do rozliczenia nie są bezpośrednie. Wypłatę odszkodowania za wykonanie popiersia uzależnił od przedstawienia dowodu zapłaty. W pozostałej części dotyczącej kosztów wzniesienia nagrobka odmówił finansowania. Odnosząc się natomiast do żądania zwrotu kosztów leczenia, ubezpieczyciel podniósł, że żądanie zostanie uwzględnione w ramach odszkodowania za pogorszenia się sytuacji życiowej. Oceniał też pozostałe roszczenia jako niezasadne.

W toku rozprawy ubezpieczyciel uznał swoją odpowiedzialność także do kwoty 27.528,50 zł, uwzględniając przyczynienie w wysokości 50%. Łącznie ubezpieczyciel wypłacił H. M. kwotę 62.253,00 zł.

Wśród nieuznanych kosztów związanych z pogrzebem, żałobą oraz zwiększonymi potrzebami na leczenie i utrzymanie domu znalazły się:

1. wydatki na zakup trawy z rolki do wyłożenia grobu, 288 zł (uznano 200,00 zł);

2. wydatki na zakup żywności na poczęstunek w domu w dniach 5.04.06-11.04.06: zakup ciast, wędlin, mięsa, masła, chleba, kawy, herbaty, napojów, surówek, pasztecików, sałatek, bigosu o wartości 3.060,00 zł;
3. wydatki na wykonanie zdjęć podczas uroczystości pogrzebowej o wartości 450,00 zł;
4. wydatki na podziękowanie w Gazecie (...) o wartości 249,00 zł;
5. wykupienie noclegu na gości o wartości 2.000,00 zł;
6. wykupienie mszy i miejsca na cmentarzu dla trzech osób 6.500,00 zł;
7. koszty wieńców i kwiatów do dekoracji kościoła w wysokości 2.100,00 zł;
8. koszty przejazdu taksówką w dniach 4.04.2006 r.-10.04.2006 r. po W. i okolicach w celu dokonania zakupów odzieży żałobnej i zakupu żywności oraz organizacji pogrzebu o wartości 500,00 zł;
9. koszt odbitek zdjęć o wartości 216,63 zł;
10. wynajęcie autokaru w celu przewiezienia gości na konsolację do restauracji odwiezienia na dworzec, 1000,00 zł;
11. wydatki na zakup bielizny w sklepie (...) o wartości 338,70 zł;
12. zakup teczki czarnej o wartości 719,00 zł;
13. zakup spódnicy czarnej o wartości 479,00 zł;
14. zakup butów czarnych na obcasie bez pięt w sklepie (...) o wartości 190,00 zł;
15. zakup czarnej bluzki i czarnego swetra w sklepie (...) o wartości 183,00 złotych;
16. zakup bluzki czarnej w sklepie (...) o wartości 69,00 zł;
17. zakup czarnej garsonki o wartości 250,00 zł, bluzki czarnej o wartości 60,00 zł, czarnych spodni o wartości 60,00 złotych, czarnego blezeru o wartości 90,00 zł, spódnicy czarnej o wartości 40,00 zł w sklepie (...);
18. zakup trzech czarnych bluzek o wartości 180,00 zł w sklepie (...); 19. zakup obuwia czarnego o wartości 178,00 zł w sklepie (...);
20. zakup koszul czarnych męskich o wartości 123,93 zł w sklepie (...);
21. zakup czarnych rajstop o wartości 135,00 zł w sklepie (...);
22. zakup czarnej bluzki o wartości 139,00 zł w sklepie (...);
23. zakup T-shirtu i bluzki o wartości 258,20 zł w sklepie (...);
24. zakup spódnicy i zakietu w sklepie (...) o wartości 418,00 zł;
25. zakup bluzki czarnej o wartości 129,00 zł, kurtki czarnej o wartości 159,20 zł, dwóch koszul czarnych o wartości 94,40 zł w sklepie (...);
26. zakup płaszcza o wartości 319,20 zł w sklepie (...);
27. zakup czarnej kurtki o wartości 151,20 zł oraz spodni o wartości 79,20 zł w sklepie (...);
28. zakup spódnicy o wartości 147,00 zł w sklepie (...);

29. zakup podkolanówek i rajstop czarnych o wartości 223,10 zł w sklepie (...);
30. zakup dwóch par butów damskich o wartości 269,00 zł każde w sklepie (...);
31. zakup bluzki o wartości 66,00 złotych w sklepie (...);
32. zakup koszuli o wartości 179,00 zł, dwóch koszul o wartości 79,00 zł każda, kurtki o wartości 309,00 zł, T-shirtu o wartości 79,00 zł w sklepie (...);
33. zakup bielizny czarnej o wartości 414,30 zł w sklepie (...);
34. zakup koszuli, szalu i spódnicy o wartości 447,00 zł w sklepie (...);
35. zakup płaszcza (...) o wartości 1.290,00 zł w hali targowej (...);
36. zakup odzieży męskiej o wartości 1.854,00 w hali targowej (...);
37. zakup trzewików o wartości 244,00 zł w sklepie (...);
38. zakup swetra o wartości 99,00 zł i kardiganu o wartości 99,00 zł w sklepie (...);
39. zakup bluzek damskich o wartości 246,00 zł -1 w sklepie (...), zakup parasola o wartości 54,00 zł, zakup żakietu o wartości 185,00 zł, zakup T- Shirtu i swetra o wartości 378,00 zł, zakup bluzki o wartości 139,00 zł, zakup kapelusza o wartości 299,00 zł, zakup czterech bluzek o wartości 396,00 zł zakup kurtki zimowej o wartości 729,00 zł, zakup bielizny o wartości 75,80 zł i 258,40 zł, zakup odzieży do ćwiczeń o wartości 320,00 zł, zakup spódnicy, spodni, blezera, i bluzki damskich i męskich o wartości 880,80 zł oraz 288,00 zł w sklepie (...), zakup rajstop i podkolanówek o wartości 365,00 zł;

Sąd ustalił, że H. M. wydała także kwotę 8.947,78 zł oraz 9.692,96 zł na utrzymanie i ozdobienie nagrobka syna. Wydatki zostały poniesione po pogrzebie syna.

Ponad uznaną przez ubezpieczyciela kwotę wybudowania nagrobka H. M. poniosła koszty wykonania napisów w wysokości 2.600,00 zł oraz wykonania popiersia w wysokości 13.260,00 zł. Dokonała także zakupu folii ochronnej o wartości 33,00 zł. Do rozliczenia zgłosiła również koszty przejazdów do rzeźbiarza w wysokości 3.030,00 zł. Przedstawiła także koszty swojego leczenia w wysokości 6.292,24 zł oraz 3.741,89. Wśród pozostałych kosztów znalazły się;

1. konserwacja terenów zielonych w wysokości 10.980,00 zł;
2. sprzątnięcie budynku mieszkalnego o wartości 8.784,00 zł;
3. koszty utrzymania siostry, która sprawowała opiekę o wartości 5.760,00 zł;
4. koszty zniszczonej odzieży zmarłego syna o wartości 1.125,00 zł;
5. koszty wykonania szaf i cokołu na pamiątki i popiersie zmarłego syna w wysokości 15.000,00 zł;
6. koszty odbitek zdjęć i ramek na dyplomy w wysokości 1.297,42 zł.

Mając na względzie powyższe ustalenia faktyczne, Sąd Okręgowy, wskazując, że odpowiedzialność pozwanego ubezpieczyciela znajduje podstawę w dyspozycji art. 446 k.c. w zw. z art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych w zw. z art. 436 § 1 k.c., następnie przypisał poszczególnym roszczeniom powódki odpowiednią podstawę prawną, przez pryzmat której rozpatrywał zasadność jej żądań.

W ten sposób pierwsze żądanie dotyczące zwrotu kosztów organizacji pogrzebu, a także utrzymania nagrobka Sąd Okręgowy zweryfikował w oparciu o art. 446 § 1 k.c. Drugie żądanie dotyczące zwrot kosztów leczenia Sąd Okręgowy przypisał do odpowiedzialności za pogorszenie się sytuacji życiowej z art. 446 § 3 k.c., wskazując, że nie mieści się ono w ramach odpowiedzialności za poniesione koszty pogrzebu. Tym samym żądanie drugie Sąd Okręgowy oceniał razem z trzecim, które wprost dotyczyło odszkodowania za pogorszenie się sytuacji życiowej. Czwarte żądanie dotyczące zadośćuczynienia za krzywdę Sąd rozpatrzył w oparciu o art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. wobec faktu, że w sprawie tej nie znalazł zastosowania art. 446 § 4 k.c., skoro śmierć poszkodowanego nastąpiła przed 3 sierpnia 2008 roku. Natomiast piąte żądanie wypłaty renty odnosiło się zdaniem Sądu I instancji do uprawnienia z art. 446 § 2 k.c.

Pierwsze roszczenie zapłaty 101.986,11 złotych tytułem zwrotu kosztów pogrzebu Sąd Okręgowy uznał za uzasadnione jedynie w części. Wskazać, że większość żądań powódki została uwzględniona już na etapie postępowania likwidacyjnego przed ubezpieczycielem. Sąd Okręgowy uznał natomiast zasadność roszczeń dotyczących zwrotu kosztów publikacji nekrologu, zwrotu ceny miejsca na cmentarzu oraz wystroju kościoła, jak również wypłaty środków na wykonanie popiersia i projektu typograficznego. Uznane roszczenia, zdaniem Sądu, dotyczyły bezpośrednio organizacji ceremonii pogrzebowej, zostały udowodnione i nie przekroczyły przeciętnej miary. Poniesienie kosztów opublikowania nekrologu - jako formy podziękowania za wsparcie i udział w pogrzebie - było w omawianej sprawie dopuszczalne i usprawiedliwione, tym bardziej, że jego koszt nie był wygórowany, Sąd I instancji przyznał też rację powódce, uznając żądanie zapłaty w całości ceny miejsca na cmentarzu dla trzech osób. Był to wydatek nadzwyczajny i nie planowany w budżecie domowym przed śmiercią syna powódki. Rodzice zmarłego dziecka mieli prawo do wybrania miejsca pochówku zgodnie z ich wolą. Zasadny jest też zwrot ceny miejsca w całości, bez względu na to, że przeznaczone ono jest dla trzech osób. Wszak stanowić ma ono grobowiec rodzinny. Sąd Okręgowy za udowodnione przyjął również roszczenie o zwrot kosztów wystroju kościoła. Wydatki te zostały bowiem udokumentowane stosownym oświadczeniem sprzedającego. Jak z niego wynika zostały przeznaczone na zakup kwiatów w dniu pogrzebu i jako takie kwalifikują się do zwrotu w ramach szeroko rozumianych kosztów pogrzebu. Zasadny w ocenie Sądu I instancji były również zwrot kosztów wykonania popiersia, wykonania projektu typograficznego oraz kosztów zakupu folii ochronnej w wysokości łącznie 15.893,00 złotych, wskazując na nadzwyczajne okoliczności śmierci S. M., który był jedynym dzieckiem powódki, a którego powódka otaczała szczególną troską, opieką i miłością. Wszystkie wydatki zostały udowodnione. Warto na marginesie podkreślić, że ubezpieczyciel również co do zasady nie kwestionował kosztów wybudowania nagrobka. Jako nadmierne ocenił za to jedynie żądanie zwrotu kosztów wykonania projektu typograficznego, a za nieudowodnione poniesienie wydatków na wykonanie projektu popiersia.

Sąd Okręgowy nie znalazł natomiast podstaw do zasądzenia sumy stanowiącej równowartość poniesionych kosztów na poczęstunek dla członków rodziny zorganizowany w domu, na sfinansowanie noclegu dla gości, przejazdów taksówką oraz wynajęcia autokaru, jak również kosztów odbitek zdjęć, pozostałych kosztów zniszczonej odzieży zmarłego i wybudowania obelisku. Po pierwsze, koszt konsolacji zorganizowanej w dniu pogrzebu został w całości uznany przez ubezpieczyciela. Dodatkowe koszty poczęstunków w kolejnych dniach były nieusprawiedliwione i nie były związane bezpośrednio z kosztami pogrzebu. Powyższe roszczenie nie zostało też udowodnione co do wysokości, ponieważ oświadczenie powódki jest niewystarczającym dowodem poniesienia kosztów.

Podobnie Sąd I instancji ocenił koszty taksówek i autokaru, jak również koszt zniszczonej odzieży zmarłego - one również nie zostały wykazane. Z kolei, koszty noclegu i kolejnych odbitek zdjęć przekraczały natomiast wysokość uzasadnionych i umiarkowanych kosztów pogrzebu. Nie były to wydatki niezbędne do zorganizowania ceremonii pogrzebowej. Za zbyt daleko idące Sąd uznał również żądania zwrotu kosztów wybudowania obelisku upamiętniającego zmarłego. Obelisk nie jest nagrobkiem, a stanowi on dodatkową formę upamiętnienia zmarłego i choć, w ocenie subiektywnej pozostaje w związku z wypadkiem komunikacyjnym, to nie podlega finansowaniu w ramach odpowiedzialności odszkodowawczej za spowodowanie szkody majątkowej.

Oceniając zasadność wydatków na odzież żałobną Sąd Okręgowy uznał, że były one nadmierne, wskazując że odszkodowanie za koszty pogrzebu nie może prowadzić do zwrotu wszystkich wydatków, które według subiektywnej oceny poszkodowanego były usprawiedliwione. Sąd odmówił zasadności większości zgłoszonych żądań w tym

zakresie, przyznając odszkodowanie za poniesione koszty zakupu butów (pozycja 14 i 19 ze stanu faktycznego), czarnej garsonki, bluzki, spodni, blezera i spódnicy (pozycja 17), zakupu płaszcza (pozycja 26) oraz kapelusza (pozycja 39), uznając, że wskazane części garderoby należą do podstawowych i jako takie podlegały refundacji.

Sąd I instancji zakwestionował też roszczenia o zwrot wydatków na utrzymanie nagrobka, jako nie mieszających się w pojęciu kosztów pogrzebu. Wydatki na zakup zniczy, kwiatów i elementów wykończeniowych zostały poczynione w kolejnych miesiącach po pogrzebie, nie mogły zatem zostać zakwalifikowane jako należące do kosztów pogrzebu.

Sąd Okręgowy z urzędu rozważył przy tym, czy powódka jest legitymowana czynnie do domagania się zwrotu kosztów pogrzebu. Zauważył bowiem, że wydatki te zostały poczynione w okresie, gdy powódka pozostawała w związku małżeńskim. Wskazując, że na dzień zamknięcia rozprawy powódka była rozwiedziona, lecz brak było informacji o dokonanym podziale majątku wspólnego, mając na uwadze dyspozycję art. 46 k.r.o. w zw. z art. 1035 k.c. w zw. z art. 200 k.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że powódka zachowała legitymację czynną do dochodzenia zwrotu całości poniesionych wydatków na organizację ceremonii pogrzebowej.

Odnośnie do drugiego żądania zasądzenia odszkodowania tytułem pogorszenia się sytuacji życiowej powódki Sąd I instancji rozważył je łącznie z roszczeniem o zwrot kosztów leczenia i doszedł do przekonania, że roszczenie to usprawiedliwione jest jedynie do kwoty 100.000 zł.

W tym zakresie, Sąd kręgowy wziął pod uwagę sytuację powódki sprzed i po wypadku, wskazując, że doznała ona istotnych cierpień psychicznych, które doprowadziły do znacznego uszczerbku na zdrowiu. Bezpośrednią przyczyną zmiany jej sytuacji życiowej był śmiertelny wypadek jej jedyne go syna. Jak ocenili biegli w opinii psychiatryczno-psychologicznej depresja u powódki utrwaliła się i wymaga ciągłego leczenia. Z kolei ten stan doprowadził do zmiany jej sytuacji zawodowej, a w następstwie i finansowej. Nie może też umknąć z pola widzenia rozkład jej małżeństwa, do którego na pewno przyczyniła się śmierć syna. Wszystkie te okoliczności zadecydowały o drastycznym przeobrażeniu jej życia, które odtąd zostało podporządkowane myślom i działaniom skierowanym na upamiętnienie zmarłego syna. Sąd Okręgowy wskazał również, że powódka wymaga stałego leczenia, a przedstawione dowody wskazują, iż ponosi ona zarówno koszty zakupu leków, jak i wizyt u specjalistów. Terapia trwa nadal i będzie powodować powstanie dodatkowych kosztów. Leczenie w tym zakresie jest wręcz wskazane, choć zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela nie powinien rozciągać się na wszystkie świadczenia (np. zabiegi w sanatorium).

Sąd Okręgowy wskazał też, że powódka ma prawo wywodzić, że śmierć syna pozbawiła ją oczekiwanego wsparcia, choćby w zakresie pomocy w codziennych obowiązkach, opiece w czasie choroby lub niedyspozycji.

Za nieuzasadnione uznał natomiast Sąd Okręgowy twierdzenia o wpływie stresu na czynności neurologiczne organizmu, jak również na czynności narządów rozrodczych. Ponadto, nieuzasadnione były też roszczenia o wypłatę sum potrzebnych do pielęgnacji i utrzymania domu z ogrodem. Śmierć syna, która spowodowała rozstrój zdrowia powódki miała bowiem jedynie pośredni wpływ na zwiększenie kosztów utrzymania domu. Wprawdzie w chwili obecnej powódka potrzebuje pomocy w zwykłych pracach domowych, ale jest to skutek pogorszenia

jej stanu zdrowia. Zwiększone potrzeby w związku ze śmiercią syna przejawiają się raczej w konieczności zapewnienia jej samej opieki ze strony osób trzecich niż w konieczności zatrudniania profesjonalnych podmiotów do pielęgnacji domu i ogrodu. Jest to nadmierne roszczenie, które nie pozostaje w bezpośrednim i adekwatnym związku przyczynowym ze śmiercią syna.

Co się zaś tyczy roszczenia o zasądzenie zadośćuczynienia to zdaniem Sądu Okręgowego było ono usprawiedliwione w zakresie kwoty 66 600 zł, jako adekwatnej do rozmiarów krzywdy, jaką doświadczyła powódka. Mając na uwadze fakt, że depresja spowodowana śmiercią syna ma u powódki charakter trwały, należy przypuszczać, że jej cierpienia związane z zerwaniem więzi z synem będą się utrzymywać. Ponieważ powódka wniosła o zasądzenie kwoty 50 000 zł Sąd uwzględnił to roszczenie w zasadzie w całości, co z uwzględnieniem przyczynienia się małoletniego syna powódki do wypadku, dało to kwotę 49 950 zł.

Sąd I instancji oddalił natomiast roszczenie o rentę, wskazując, że do uznania zasadności żądania zasądzenia świadczenia tytułem renty konieczne jest istnienie zwiększonych potrzeb spowodowanych śmiercią osoby rzeczywiście zobowiązanej do alimentacji. W omawianej natomiast sprawie to powódka w chwili wypadku była zobowiązana do alimentacji zmarłego. Syn nie dostarczał też żadnych środków utrzymania powódce. Brak było podstawowej przesłanki do zasądzenia świadczenia rentowego.

Mając na uwadze wszystkie okoliczności, oceniając przyczynienie się poszkodowanego na 25%, o tę część zmniejszył także należne powódce odszkodowanie. Tym samym uznając zasadność roszczeń powódki do kwoty 263.350,20 zł (96.750,20 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu na które złożyły się koszty uznane przez ubezpieczyciela oraz koszt usług pogrzebowych w wysokości 3.825,00 zł; usług kościelno-grabarskich w wysokości 3.500,00 zł; koszt zakupu miejsca w wysokości 6.500,00 zł, koszt nekrologu w wysokości 249,00 zł; koszt wystroju kościoła w wysokości 2.100,00 zł; koszty wykonania popiersia w wysokości 13.260,00 zł oraz wykonania napisu w wysokości 2.600,00 zł; koszty zakupu folii ochronnej w wysokości 33,00 zł, a także koszty odzieży żałobnej wskazanej w uzasadnieniu o wartości 1669,20 zł; ponadto kwotę 66.600 zł tytułem zadośćuczynienia oraz 100.000,00 zł tytułem odszkodowania za pogorszenie się sytuacji życiowej.

Kwotę tę Sąd pomniejszył o uznany procent przyczynienia się. Wysokość należnego powódce odszkodowania wyliczył zatem na kwotę 197.512,65 zł ($0,75 \times 263.350,20$). Następnie od tak wyliczonej sumy Sąd I instancji odliczył kwotę dotychczas wypłaconą powódce przez ubezpieczyciela w wysokości 62.253 zł ($22.363,50 + 12.361,00 + 25.000,00 + 2.528,50$), i tym samym ostatecznie zasądził na rzecz powódki kwotę 135.259,65 złotych ($197.512,65 \text{ zł} - 62.253,00 \text{ zł}$).

Przy ustalaniu terminu od którego bieżą odsetki dotyczące odszkodowania, Sąd Okręgowy uwzględnił dzień wezwania pozwanego na piśmie do zapłaty odszkodowania w sprecyzowanej kwocie 153 141 zł tj. 16.05.2007 r. Trzydzieści dni od tej daty upłynęło zatem 16 czerwca 2007 r. i tą datę Sąd I instancji przyjął za początkowy termin dla biegu odsetek ustawowych.

W zakresie natomiast odsetek od zadośćuczynienia, mając na względzie, że powódka wioła o ich zasądzenie od dnia wniesienia pozwu, Sąd I instancji ustalił te odsetki biorąc pod uwagę datę doręczenia pozwanemu odpisu pozwu, wskazując, że dopiero w tej dacie pozwany był skutecznie wezwany do zapłaty. Następnie zgodnie z art. 817 k. c. Sąd Okręgowy dodał 30 dni od tej daty co dało dzień 25 listopada 2010 r.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy rozstrzygnął na podstawie art. 100 zd. 1 k.p.c., rozdzielając je stosunkowo pomiędzy stronami i pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, która zaskarżyła go w części

tj:

I. w punkcie 1, co do kwoty 110 434,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 czerwca 2007 r. oraz w zakresie odsetek od całej zasądzonej kwoty 135 259,65 zł zarzucając:

- zdecydowane zawyżenie kwoty przyznanego na podstawie art. 446 § 3 k.c. odszkodowania, błędne zaliczenie do normalnych kosztów pogrzebu wydatków na nieskonkretyzowane usługi pogrzebowe (3825,00 zł), na koszty wykupu miejsca na cmentarzu (6500,00 zł), na koszty wykonania popiersia (13.260,00 zł), błędne ustalenie daty wymagalności zasądzonego w punkcie 1. odszkodowania; a także błędy rachunkowe popełnione przy wyliczeniu kwoty zasądzonej w punkcie 1 wyroku;

II. w punkcie 2. Wyroku, co do kwoty 24 950,00 zł z odsetkami od dnia 25 listopada 2010 r. oraz co do odsetek od całej zasądzonej w punkcie 2 kwoty, zarzucając zdecydowane zawyżenie kwoty zasądzonej tytułem zadośćuczynienia oraz błędne ustalenie daty wymagalności zadośćuczynienia;

III. w punkcie 4.

Podnosząc powyższe skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w części poprzez:

- zasądzenie w punkcie 1 wyroku kwoty 24 825,65 zł zamiast kwoty 135 259,65 zł, zmianę daty wymagalności odszkodowania i zasądzenie odsetek od dnia 19 grudnia 2013r., a nie od dnia 17 czerwca 2007 r., ewentualnie w przypadku nie podzielenia zarzutów pozwanego co do wysokości odszkodowania zasądzenie zamiast kwoty 135 259,65 zł kwoty 89 985,90 zł;

- zasądzenie w punkcie 2 wyroku kwoty 25 000,00 zł zamiast kwoty 49 950,00 zł oraz zmianę daty wymagalności zadośćuczynienia i zasądzenie odsetek od dnia 19 grudnia 2013 r. zamiast 25 listopada 2010 r.

- ustalenie, że powódka wygrała sprawę w 14%.

Ponadto skarżąca wniosła o zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych za II instancję.

Powódka w odpowiedzi na apelację wniosła o oddalenie apelacji w całości a także o zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie jedynie w części.

Sąd Apelacyjny ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji uznał za prawidłowe i uczynił podstawą swojego rozstrzygnięcia. Skarżący ustaleń tych w apelacji nie zakwestionował. Sąd Apelacyjny podzielił także rozważania prawne dokonane przez ten Sąd.

Apelacja okazała się zasadna w tej części, w której pozwany wskazuje na błąd obliczeniowy popełniony przez Sąd I instancji. Zarzut ten należy uznać za zasadny albowiem Sąd I instancji określając kwotę odszkodowania na 135.529zł wliczył kwotę zadośćuczynienia (49. 950zł), którą to kwotę ponownie zasądził w punkcie II wyroku. A zatem oczywisty błąd Sądu polegał na dwukrotnym policzeniu kwoty 49.950zł tym samym zasadnym było obniżenia zasądzonej w punkcie pierwszym kwoty odszkodowania z kwoty 135.529 zł do kwoty 85.305zł.

W pozostałej części apelacja okazała się niezasadna a podniesione w niej zarzuty chybione.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do kwestii wysokości zadośćuczynienia wskazać należy, że Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela pogląd, iż orzekanie o wysokości zadośćuczynienia, z zachowaniem postulatu „odpowiedniości”, wyrażonego wprost w przepisie art. 445 § 1 k.c., należy do swobodnego uznania sądu - przede wszystkim sądu pierwszej instancji i tej dyskrejonalnej władzy sędziego sąd odwoławczy zmieniać nie może, o ile sąd pierwszej instancji prawidłowo zbadał i ocenił wszystkie okoliczności sprawy. Atrybut swobody orzekania o wysokości zadośćuczynienia wynikają bowiem z faktu, iż nie istnieją żadne zobiektywizowane, ustawowo określone kryteria pozwalające sądowi na rozstrzygnięcie o zadośćuczynieniu we wprost określonych przedziałach pieniężnych. Tym samym Sąd odwoławczy może dokonać korekty wysokości zasądzonego zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę, tylko wtedy, gdyby w wyniku rozpoznania przez niego apelacji okazało się, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, że jest ono rażąco wygórowane - albo rażąco niskie (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 21 marca 2013 r., I ACa 814/12). Taka sytuacja w ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie jednak nie zachodzi. W ocenie Sądu Apelacyjnego zasadzona przez Sąd I instancji kwota (po uwzględnieniu przyczynienia się poszkodowanego odpowiada rozmiarowi krzywdy doznanej przez pozwaną. Sąd Okręgowy słusznie wziął pod uwagę zarówno ogromną intensywność przeżyć powódki po nagłej, tragicznej śmierci swojego jedynego syna jak też stale utrzymujące się skutki tego zdarzenia, które stale pomnażają rozmiar krzywdy. Powódka nie potrafiła otrząsnąć się po traumie

jakiej doświadczyła w wyniku śmierci syna , cierpi na depresję , pogrążyła się w smutku , który nie pozwala jej normalnie funkcjonować , pracować a stan psychiczny pozwanej ma charakter trwały. Ustalenia powyższe pozwalają na stwierdzenie , że kwota zasądzonego zadośćuczynienia z całą pewnością nie jest wygórowana.

Uwzględniając powyższe, argumentacja strony pozwanej nie mogła doprowadzić do wzruszenia zaskarżonego orzeczenia w zakresie kwoty przyznanego zadośćuczynienia - w kierunku postulowanym przez skarżącego.

Oczywistym jest, że art. 446 § 3 k.c. daje podstawę do zasądzania odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej, ale myli się strona pozwana, że tu chodzi jedynie o sytuację stricte materialną. W ramach tego odszkodowania, które ma oczywiście walor ekonomiczny, uwzględnia się też utratę realnej możliwości poprawienia warunków życia i realizacji planów życiowych na przyszłość. Obejmuje ono niekorzystne zmiany w sytuacji materialnej członków rodziny bezpośrednio poszkodowanego oraz zmiany w sferze ich dóbr niematerialnych, które wpływają na sytuację materialną. Są to zarówno zmiany znane i istniejące w dacie orzekania, jak i zmiany dające się przewidzieć w przyszłości na podstawie zasad doświadczenia życiowego. Może to być utrata pomocy, wsparcia i opieki ze strony zmarłego członka rodziny lub możliwości uzyskania w przyszłości stabilnych warunków życiowych, ale mogą to być także niekorzystne zmiany w psychice (stres, depresja, poczucie osamotnienia), które mają wpływ na stan zdrowia, osłabienie aktywności życiowej lub zawodowej i w konsekwencji powodują pogorszenie sytuacji majątkowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2013 r., sygn. akt II CSK 639/12, LEX nr 1378528).

W orzecznictwie podkreśla się również, że art. 446 § 3 k.c. jest podstawą prawną do kompensaty jedynie szkody majątkowej, jednakże o szczególnym charakterze, nie poddającą się ścisłemu ustaleniu, czemu ustawodawca dał wyraz przyznając sądowi uprawnienie do określenia "stosownego", tj. uwzględniającego wszelkie okoliczności danej sprawy, odszkodowania. Pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., polega nie tylko na pogorszeniu obecnej sytuacji materialnej, ale obejmuje także przyszłe szkody majątkowe, często nieuchwytnie lub trudne do obliczenia, niemniej prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2009 r., sygn. akt I CSK 149/09, LEX nr 607232, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 października 2012 r., sygn. akt I ACa 439/12 LEX nr 1223149). Sytuacja życiowa w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. to ogół czynników, składających się na położenie życiowe jednostki, to także trudno zmierzalne wartości ekonomiczne.

Kodeks cywilny nie wskazuje żadnych kryteriów, wedle których należy szacować uszczerbek polegający na pogorszeniu się sytuacji życiowej, mówiąc jedynie, że odszkodowanie ma być "stosowne". Wykładnia celowościowa każe przyjąć, że odszkodowanie stosowne to takie, które w sposób dostateczny rekompensuje doznaną szkodę, uwzględniając jej rozmiar, długotrwałość, szczególne okoliczności danego przypadku, ale także stopę życiową społeczeństwa. Odszkodowanie przewidziane w art. 446 § 3 k.c. winno przedstawiać konkretną wartość ekonomiczną. Musi wyrażać się taką sumą, która będzie odbierana jako realne adekwatne przysporzenie zarówno przez uprawnionego, jak i z obiektywnego punktu widzenia, uwzględniającego ocenę większości rozsądnie myślących ludzi (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2004 r., sygn. akt IV CK 445/03, LEX nr 173555)

Przenosząc te ogólne uwagi na grunt rozpoznawanej sprawy apelujący nie dostrzega, że takie pogorszenie, o którym mowa w analizowanym przepisie w przypadku śmierci dziecka, obejmuje szkody obecne, tj. dotyczące codziennej pomocy, ale i szkody przyszłe. Z biegiem lat sprawność matki tragicznie zmarłego syna będzie się obniżała, (niezależnie od jej obecnego stanu zdrowia , który jest skutkiem przeżyć związanych ze śmiercią dziecka oceniony w ramach przyznanego zadośćuczynienia)więc i zakres pomocy jej niezbędnej będzie rósł. Jedyny syn powódki z dużą dozą prawdopodobieństwa byłby jej wsparciem i pomocą także materialną. Przy tym w przypadku powódki nie może budzić wątpliwości, że skoro przed śmiercią syna pracowała na eksponowanym stanowisku osiągała bardzo wysoki miesięczny dochód, a po jego śmierci musiała z tej pracy zrezygnować, utrzymuje się jedynie z emerytury , to poniosła wymierną ekonomiczną szkodę. Przypomnieć trzeba , że w przedmiotowej sprawie nie było wątpliwości , że powódka po śmierci syna przeżyła taką traumę , że nie była i nie jest w stanie prawidłowo funkcjonować , w tym pracować. Stąd też kwota 100.000zł wydaje się absolutnie odpowiednią.

W dalszej kolejności pozwany zakwestionował w apelacji w części wysokość zasądzonego odszkodowania a mianowicie obowiązek zwrotu kwoty: 6500zł stanowiącej koszt wykupu grobu , 13.260zł stanowiącej koszt wykonania popiersia oraz kwoty 3.825 zł stanowiącej koszt usługi pogrzebowej.

Jeśli idzie o zwrot wydatku poniesionego na zakup miejsca na cmentarzu to wskazać należy , że powódka w obliczu śmierci syna zmuszona była zakupić miejsce na cmentarzu (grób) , który zwyczajowo przeznaczony jest do pochówku kilku osób (najczęściej jak w przedmiotowej sprawie – trzech) przy czym cena jaką się uiszcza dotyczy całego grobu a nie pojedynczego miejsca. Nie jest zatem możliwe jak chciałby skarżący nabycie jednego miejsca a zatem skarżąca w wyniku tragicznego zdarzenia zmuszona była do poniesienia wydatku w wysokości 6.500zł i nie mogła go ponieść w niższej wysokości.

Zgodzić się wypada także z Sądem I instancji , że uzasadniony jest także zwrot kwoty wydatkowanej przez powódkę na wykonanie popiersia. Zgodzić się trzeba , że łączna kwota wykonania nagrobka jest bardzo wysoka tym niemniej skoro pozwany na etapie likwidacji szkody uwzględnił wydatek na zakup marmuru na popiersie to konsekwentnie powinien zwrócić wydatki na jego wykonanie zwłaszcza , że nawet w apelacji pozwany nie zakwestionował uwzględnionej przez Sąd Okręgowy kwoty 2.600zł poniesionej na wykonanie projektu typograficznego.

Także wygórowany koszt nagrobka należy tłumaczyć szczególnymi okolicznościami sprawy , w której powódka w ten sposób chciała uczcić pamięć jedyne go syna , który zginął tragicznie co w odbiorze społecznym jest zrozumiałe i akceptowalne. W tej sytuacji odszkodowanie w tej części pozostaje pod ochroną art 446 par1 k.p.c.

Nie zasadny okazał się także zarzut w zakresie ustalonej przez Sąd I instancji początkowej daty odsetek. W prawdzie apelujący nie wskazuje jaki jego zdaniem przepis prawa został przez sąd naruszony ale należy wnioskować , że chodzi o naruszenia art. 817 par 1 i 2 k.c i art. 14 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 124, poz. 1152 ze zm. - dalej "ustawa ubezpieczeniowa").

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z tym przepisem zakład wypłaca odszkodowanie w terminie 30 dni licząc od dnia złożenia przez poszkodowanego lub uprawnionego zawiadomienia o szkodzie, a w przypadku gdyby wyjaśnienie w tym terminie okoliczności niezbędnych do ustalenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania okazało się niemożliwe, odszkodowanie wypłaca się w terminie 14 dni od dnia, w którym przy zachowaniu należytej staranności wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe, nie później jednak niż w terminie 90 dni od dnia złożenia zawiadomienia o szkodzie, chyba że ustalenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania zależy od toczącego się postępowania karnego lub cywilnego. To oznacza, że spełnienie świadczenia w terminie późniejszym może być usprawiedliwione jedynie wówczas, gdy Fundusz powoła się na istnienie przeszkód w postaci niemożliwości wyjaśnienia okoliczności koniecznych do ustalenia odpowiedzialności albo wysokości świadczenia, pomimo działań podejmowanych ze szczególną starannością (zob. wyrok SN z dnia 18 listopada 2009 r., II CSK 257/09, LEX nr 551204). Ratio legis wskazanego przepisu, podobnie jak i art. 817 k.c., opiera się na uprawnieniu do wstrzymania wypłaty odszkodowania w sytuacjach wyjątkowych, gdy istnieją niejasności odnoszące się do samej odpowiedzialności ubezpieczyciela albo wysokości szkody. Ustanawiając krótki termin spełnienia świadczenia ustawodawca wskazał na konieczność szybkiej i efektywnej likwidacji szkody ubezpieczeniowej. Po otrzymaniu zawiadomienia o wypadku ubezpieczyciel lub Fundusz - jako profesjonalista korzystający z wyspecjalizowanej kadry i w razie potrzeby z pomocy rzeczoznawców (art. 355 § 2 k.c.) - obowiązany jest do ustalenia przesłanek swojej odpowiedzialności, czyli samodzielnego i aktywnego wyjaśnienia okoliczności wypadku oraz wysokości powstałej szkody. Nie może też wyczekiwać na prawomocne rozstrzygnięcie sądu. Bierne oczekiwanie ubezpieczyciela na wynik toczącego się procesu naraża go na ryzyko popadnięcia w opóźnienie lub zwłokę w spełnieniu świadczenia odszkodowawczego. Rolą sądu w ewentualnym procesie może być jedynie kontrola prawidłowości ustalenia przez ubezpieczyciela wysokości odszkodowania (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 stycznia 2000 r., III CKN 1105/98, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 134, z dnia 19 września 2002 r., V CKN 1134/2000, niepubl. i z dnia 15 lipca 2004 r., V CK 640/03, niepubl.). W związku z podnoszoną w odpowiedzi na apelację na rozbieżną od wskazanej wyżej tendencją w orzecnictwie Sądu Najwyższego w zakresie odnoszącym się do daty wymagalności i

daty naliczania należności odsetkowej, należy wskazać, że według niektórych orzeczeń, zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę jest wymagalne dopiero z dniem wyrokowania przez sąd (art. 316 k.p.c.). Zobowiązany zatem dopiero od tego dnia pozostaje w opóźnieniu w zapłacie zasądzonego zadośćuczynienia i tym samym dopiero od tego dnia należą się od niego odsetki za opóźnienie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1997 r., I CKN 361/97, LEX nr 477638, z dnia 20 marca 1998 r., II CKN 650/97, LEX nr 477665, z dnia 4 września 1998 r., II CKN 875/97, LEX nr 477579, z dnia 9 września 1999 r., II CKN 477/98, LEX nr 477661). W innych orzeczeniach przyjmuje się natomiast, że zadośćuczynienie za krzywdę zobowiązany ma zapłacić, z zastrzeżeniem wskazanych wyżej wyjątków, niezwłocznie po wezwaniu przez uprawnionego (art. 455 in fine k.c.), w związku z czym odsetki za opóźnienie w zapłacie zadośćuczynienia powinny być zasądzone od dnia, w którym zobowiązany ma zadośćuczynienie zapłacić (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 września 1970 r., II PR 257/70, OSNC 1971, nr 6, poz. 103, z dnia 12 lipca 2002 r., V CKN 1114/00, LEX nr 56055, z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 434/09, LEX nr 602683).

Słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 grudnia sygn. akt V CSK 38/11 że , żadne z tych rozwiązań nie może być uznane za wyłącznie właściwe , albowiem odsetki należą się, zgodnie z art. 481 k.c., za samo opóźnienie w spełnieniu świadczenia, choćby wierzyciel nie poniósł żadnej szkody i choćby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności. Stanowią one zatem opartą na uproszczonych zasadach rekompensatę typowego uszczerbku majątkowego doznanego przez wierzyciela wskutek pozbawienia go możliwości czerpania korzyści z należnego mu świadczenia pieniężnego. Jeżeli zobowiązany nie płaci zadośćuczynienia w terminie wynikającym z przepisu szczególnego lub w terminie ustalonym zgodnie z art. 455 in fine k.c., uprawniony nie ma niewątpliwie możliwości czerpania korzyści z zadośćuczynienia, jakie mu się należy już w tym terminie. W konsekwencji odsetki za opóźnienie w zapłacie zadośćuczynienia należnego uprawnionemu już w tym terminie powinny się należeć od tego właśnie terminu. Stanowiska tego nie podważa pozostawienie przez ustawę zasądzenia zadośćuczynienia i określenia jego wysokości w pewnym zakresie uznaniu sądu. Przewidziana w art. 445 § 1 i art. 448 k.c. możliwość przyznania przez sąd odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia za krzywdę nie zakłada bowiem dowolności ocen sądu, a jest jedynie konsekwencją niewymiernego w pełni charakteru okoliczności decydujących o doznaniu krzywdy i jej rozmiarze. Pomimo więc pewnej swobody sądu przy orzekaniu o zadośćuczynieniu, wyrok zasądzający zadośćuczynienie nie ma charakteru konstytutywnego, lecz deklaracyjny (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2004 r., I CK 131/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 40; z dnia 17 listopada 2006 r., V CSK 266/06, LEX nr 276339; z dnia 26 listopada 2009 r., III CSK 62/09, LEX nr 738354, i z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 434/09, LEX nr 602683). Stanowisku temu nie sprzeciwia się również stosowanie do zadośćuczynienia art. 363 § 2 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 1990 r., II CR 225/90, LEX nr 9030). Wyrażona w tym przepisie, korespondującym z art. 316 § 1 k.p.c., zasada, że rozmiar szeroko rozumianej szkody, a więc zarówno majątkowej, jak i niemajątkowej, ustala się, uwzględniając czas wyrokowania, ma na celu możliwie pełną kompensatę szkody ze względu na jej dynamiczny charakter - nie może więc usprawiedliwiać ograniczenia praw poszkodowanego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 158 i z dnia 16 kwietnia 2009 r., I CSK 524/08, OSNC-ZD 2009, nr D, poz. 106).

W ocenie Sądu Apelacyjnego pozwany w niniejszej sprawie miał możliwość jako profesjonalista , dokonać w ustawowo zakreślonym terminie ustaleń umożliwiających wypłatę zgłoszonych roszczeń.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny zmienił częściowo zaskarżony wyrok na podstawie art. 386 par 1 k.p.c , częściowo apelację oddalił na podstawie art. 385 k.p.c o kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygając na podstawie art. 100 k.p.c